

crossi (CELIANDRE) a base de la idea del xarlatanisme del venedor de remeis.

CPT.: *Xalabona* (DAg.). *Xalima-xalama* (*xarima-xarama* en Lab.) o *xalim-i-xalam* 'xerrameca' en el b-emp. de Llofriu (*AlcM*), però Josep Pla, que era d'allí mateix, posa *xalinc-xalanc* a *L'Empordanet*, 139, en un sentit com 'xano-xano'. Essent 'xerrameca insulsa' el sentit bàsic d'aquests mots, pot venir també d'aquí el mot **xalín* que Guimerà posa com a terme molt despectiu («calla, calla, *xelín!*»), en boca d'un aristòcrata, dirigit a «Jan Taleia», presentat com a home popular i eixebrat (*Reina Jove* III, ii, 230, cf. LLORIGÓ); o cast. *chelin* < angl. *shilling*, però un *shilling* en aquells anys de 1890 era moneda prou valuosa. *Xeliu* 'beneït' b-emp., i *xeliua* men., emmolats sobre l'esporàdic *feliu* (FELIÇ).

Xalest mall., men.: ja recollit pel DFgra.: «*xelest*, -ta, joyós, alegre, bienguisado». No em sembla originàriament derivat del *xelar*, sinó provinent del mot *caelestis* 'celestial' dels himnes religiosos, que el poble entengué com 'excel·lent, deliciós', sota la influència semàntica de *xalar*; d'on també la *x*.⁵ Les accs. es reparteixen en tres grups, en el primer dels quals és encara visible la íntima unió amb el *caelestis* dels himnes:

1) «--- veia --- al fons de llevant lluir *xalesta* / l'estrella matinal», Costa (*Trad. i Fant.*, *IdOr*, 131); restem enterament en el camp d'aquells himnes, amb la invocació a l'ombra de Llull: «Te veig quant t'apedregan - les feres de Bugia, / la sang ix de tes venes - y corre pel trispòl, / per los espays ressona - *xalesta* melodia, / y t'ànima, dementres, - al Cel emprès el vol», Jaume Pomer, *BSAL* (1886), xxxvii, 2. «La forta jovenalla, / qu' en colles ['parelles'] amoroses solia Déu unir, / no pujarà *xalesta* lo vot de s'esposalla / ni entregarà, a la Verge de Montserrat, soliu», Tomàs Forzeza (*BSAL* IV, 308).

2) 'Delitós': «--- vinyes, sementers, / molins i masies i castells roquers, / pel jove qui passa, plena de dolçor / de la festejada l'ànima *xalesta*, / tot és una festa / que canta d'amor», Alcover (*La Serra*, v. 61); «amics, ballem l'antiga dansa / --- / ballem, amics, i a nostra festa / primaveral, vindrà, *xalesta*, / alta i radiant l'airosa testa, / de l'ombra ressortint, la immortal *Cendrillon*», Alomar (*Ressorgiment*, 3e); «en la pau de les altures, / on les llums semblen més pures, / més *xalests* els oratjols», Bart. Guasp (*IdOr* VI, 69). «—Música *xalesta*», AMAlcover, *Rond. Mall.* 1, 143; «cama-roja, *xalesta* xicoira, / d'un cel sense boira / retraus la color», M. Ant. Salvà (*El Retorn*, 50 a. 1934, 92).

3) Però en prosa sol tenir el sentit més pedestre de 'afable' (o «lsto, despierto, diligente», DAg.). «Dins aquell fosc coval --- ara hi renta les bótes, de lo més *xalest* y atrafegat, el pobre Boc, aquell bergantell ---», JnRosselló (*Manyoc*, 145); «sense pensar pus ab sa rabiada, més *xalest* qu'un gorà as mitx d'una guarda de someres, se presentà a ca-seua ---», AMAlcover (*Contarelles*, 258). I així generalment en AMAlcover: «Feren l'estudi del llenguatge d'aquexa ciutat, demanant

de-noves a la gent que trobaven pels carrers, que fou de bon manament y prou *xalesta*», «lo Comtat de Bna., y la gent d'aquest adquirí fama de culta, *xalesta* y cortesa», *BDLC* I, 103, 251; segons ell el sign. mallorquí és «alegre, joiós, divertit, etxaravit, xaravell», *BDLC* VII, 302; i en el *BDLC* VIII, 149, en descriu el significat precís; Tallgren en compta 6 passatges aplicats a persones en el vol. I de les *Rond. Mallorquines*.

Realment es tracta d'un mot enterament mallorquí, i puntualitzant-ho bé, exclusivament balear, car també és popular a Menorca: «--- tornà a cà seva alegre, *xelest* (portava 'ls cinc-cents duros) ---», Camps Merc. (*Folkl. Men.* II, 24). «Sr. doctor: troba --- que veurem na Margalideta sana i bona i *xalesta* com abans?», Ruiz Pablo (*Del Cor de la Terra*, 53.8f.).

No gens, en canvi, del català de terra ferma, car si un cop va usar-lo Ruyra, degué ser a títol de llicència o estil poètic: «Què millor? Me sabrien menys *xalestes*, / les delicades ostres de Lucrina, / les oblades i els néro(1)s, que als mars nostres / solen dur les tempestes levantines» (O. C., p. 980). Una de les seves aplicacions, repetida, és a les flors: «les flors ajupides / pel pes de la roada, / l'embat les sorolla, / els ulls *xalests* baden, / i obiren rialloses / l'estrella de l'auba», MrnAguiló, a. 1847 (*Antologia Po.* 1975, 115).

Això ens suggereix, l'origen d'un nom de flor, hapax del folklore men.: «Una rosa *xalexdrina* / cullida de bon roser, / s'oloretta qu'ella té / és més dolça que mel fina», Camps Merc. (*Folkl.* I, 86). Tal com aquelles flors *xalestes*, aquí deu haver-hi una rosa *xalada*, **xaladina*, amb els freqüents fenòmens fonètics de propagació de nasal i repercussió de líquida, *xalandrina*, sense descartar que hi ajudés una influència del nom de nau *xelanderi*, de sentit, però, massa diferent perquè pugui haver estat el pare legítim d'aquest nom.

El DAg. troba *roses alexandrines*: és versemblant que això sigui una altra etimologia popular que influí en el mot, que no hem de pendre com bona moneda, no sabent-ne els fonaments, ni tan sols si es dona cap indici de prova, car de tota manera seria un trànsit fonètic anòmal.

¹ Potser és a la llum d'això que entendrem un poc la vaga explicació d'Escrig, 1851, que a penes interessa més que com a indicació que no és mot absent del P. Val. «*xalar*, véase *menjar* y deriv.».

² Butí usa també dos cops *scialamento* comentant el Purgatorio; el segon, diu «la terra e l'acqua producono certi vapori, li quali l'autore chiama *scialamenti*» (xxviii), però es tracta del passatge on els dos poetes quasi s'ofeguen pel fum, i aquí és la idea la que és de Dante, però ell no diu *scialamento* sinó *fummi*. No hi ha dubte que la rica família del mot en l'italià històric denota una expressió molt arrelada (*scialante*, *scialo*, *scialone*, *scialoso*); però encara que datant del Renaixement no se'n veuen cites dels clàssics majors (manca del tot en la *Fabbrica* d'Alunno). Indirectament se li pot trobar encara, jo diria, un reforç en *scialacquare* 'balafiar', i *scialacquatori* 'pròdigs'. D'aquests parla el cant XIV de l'*Inferno*